

ЋИРИЛСКИ РУКОПИСИ У МАНАСТИРУ НИКОЉЦУ КОД БИЈЕЛОГ ПОЉА

Збирка ћирилских рукописа у манастиру Никољцу, врло значајна како по броју сачуваних споменика, тако и по њиховој вредности, више пута је привлачила пажњу историчара и филолога. Као што је напоменуо В. Ђоровић у уводу свог описа тих рукописа, први је А. Пејатовић прикупљао записе из тих споменика; према његовим исписима објављени су они у III књизи Стојановићевих „Записа и натписа“ 1905. год. Неколико је записа искористио Ђ. Киселиновић за свој чланак „Стара школа у Бијелом Пољу (Извештај држ. реалне гимназије у Бијелом Пољу за 1929—30 г., Бијело Поље, 1930). Идуће су године објавили више записа и разних података о Никољским рукописима Драгутин Анастасијевић (Богословље, VI, 1931, стр. 65—70) и В. Р. Петковић (Богословље, VI, 163—167). Напокон 1936, год. В. Ђоровић дао је преглед збирке у чланку „Рукописи у Никољцу код Бијелог Поља“ (Зборник за историју Јужне Србије и суседних области, I, Скопље 1936, стр. 77—90), а у истом Зборнику дао је Б. Цвијетић прилог „Записи у цркви св. Николе у Никољцу код Бијелог Поља“ (стр. 223—250), где је на основу те грађе обрадио и историјат цркве. Податке о ранијим радовима и о самој цркви дао је В. Петковић у књизи „Преглед црквених споменика кроз повестницу српског народа“, САН, Београд 1950, стр. 221—222.

У споменутом прегледу В. Ђоровић каже: „Ми овде дајемо преглед рукописне грађе тога манастира, коју смо систематски прошли уз пријатељску сарадњу г. проте Ст. Димитријевића и професора А. Соловјева и Душ. Поповића. Нарочиту захвалност дугујемо г. проти Цветку Поповићу, чувару те збирке и њеном спасиоцу за време рата, који нам је цело време био на услузи.“ Позивајући се на истодобни рад Б. Цвијетића, Ђоровић не доноси, сем у три-четири случаја, записе из рукописа, али упозорава на записе објављене у споменутич чланцима Д. Анастасијевића и В. Петковића, те у Стојановићевим „Записима и натписима“. Морамо, на жалост, констатовати да овај преглед рукописа манастира Никољца нити је потпун, нити у свему исправан. С техничке стране велики је пропуст што су изостављене сигнатуре споменика (за неке рукописе те старе сигнатуре наводи Цвијетић), што ванредно отежава њихову идентификацију, поготову ако се узме у обзир да у више случајева број листова ни-

је наведен тачно. У већини случајева рукописи су остали нефолијирани, те ради идентификације треба поново пребројавати листове. Исто тако велика је штета што нигде није наведен број редака на листу, док податак о висини и ширини текста који Ђоровић наводи није од користи, пошто је врло мало рукописа у којима је дужина сваког ретка једнака. Штета је што приликом датирања рукописа нису узимани у обзир водени знакови, те су се приликом проверавања датума рукописа показале велике нетачности. Али је највећа штета што је у Ђоровићеву прегледу изостављен врло велики број споменика. Наведено је само 51, док сам сада могао каталогизирати 84 рукописа. Међу онима који нису ушли у Ђоровићев преглед налази се неколико рукописа од врло велике вредности, напосе неколико зборника и један Патерик из средине XIV века.

У току последњег рата и окупације, док је садашњи настојник манастира прота Сима Басагић био у интернацији, ова је драгоцену збирку била без надзора. За време окупације нестало је стари инвентар и рукописи су били испремешани. Покушаји нестручног сређивања испретуране колекције после ослобођења нису успели, те је збирка постала потпуно неприступачна за научни рад. Рукописи су лежали у орманчићу у олтару измешани са старим и новим штампаним књигама, без икаквог реда, а и на другим местима — на орману, у певници итд. На више рукописа биле су прилепљене цедуљице, каткад са два или три различита броја, стављена приликом ранијих каталогизација, који уопште нису одговарали Ђоровићевим редним бројевима. Код више рукописа с откинутим корицама поједине су свеске и многобројни волантни листови лежали растурени по разним местима, испремешани с листовима из штампаних књига. Међу таквим одломцима нашли се многи који су испали из споменика пре Ђоровићевог описивања, те је њихово прикључење рукописима много променило како формалну тако и садржајну страну описа.

Приступивши, у смислу одобрења Завода за заштиту споменика културе НР Црне Горе, сређивању ове збирке, констатовао сам да је читаву збирку стопроцентно закужена црвоточином, која је код више споменика потпуно уништила дрво у корицама, а код многих избушила папир. Поред тога, више је рукописа знатно оштећено плесњивошћу. Нарочита је штета што је код неколико рукописа (напосе код вредних зборника XV в.) влага слепила листове у чврсте комплексе. Према томе сређивање збирке могло је да се врши само уз истодобно чишћење споменика од прашине и црвоточине и уклањање инсеката, те уз сушење рукописа на сунцу. Тај сам посао извршио уз помоћ моје жене и сараднице Олге Мошин, у току недеље дана од 23. до 28. јуна о. г. У споразуму с настојником цркве и чуваром збирке протом Симом Басагићем одлучили смо да збирку каталогизирамо према редним бројевима Ђоровићева прегледа, ко-

ји је остао као једини путоказ за сналажење. Приликом сређивања нисам могао пронаћи 3 споменика из Ђоровићева прегледа: број 17 — Служабник XVI в. од 303 листа (место њега стављен је под исти редни број Служабник с апостолима и еванђељима од 170 листова, изостављен у Ђоровићеву прегледу); бр. 42 — Октоих XVII в. од 204 листа (место њега стављен је Служабник XVI в. са 158 листова, изостављен код Ђоровића); бр. 51 — Катастиг манастира Добриловине из XVII в., искоришћен у поменутом чланку Драг. Анастасијевића (место њега стављен је Празнични mineј из XVI в. од 301 лист, изостављен код Ђоровића). Док се код прва два споменика може претпоставити могућност неке збрке код Ђоровића дотле је Катастиг из Добриловине несумњиво место. Није искључено да ће се касније пронаћи негде у цркви, па ће се у том случају накнадно прикључити инвентару као последњи број. У наставку иза броја 51 (последњи број код Ђоровића) инвентирао сам остале рукописе изостале у Ђоровићеву прегледу, тако да сада збирка броји 84 споменика. Где сам, према подацима код Цвијетића, или према сачуваним старим налепницама, могао да констатујем стари инвентарни број, ја сам га у идућем прегледу ставио иза редног броја у заградама (као податак за евентуалну оријентацију што се тиче раније објављених записа и др.).

Пошто сам након сређивања прикупљене грађе и датирања рукописа према воденим знаковима доставио нови инвентар збирке Заводу за заштиту споменика културе НР Црне Горе, Завод је изразио жељу да бих ја провео и инвентирање штампаних књига у Никољцу (посебно с обзиром на стара издања) и да заједно с представником Завода одредим стање очуваности, од⁴носно оштећености споменика, те да се том приликом изврши и фотографисање рукописа (по 1—2 снимка) за документацију. Тај посао урађен је почетком августа 1960. г. Приликом каталогизације библиотеке сређени су сви примерци старих издања, па се тада пронашло и још доста много појединих листова испалих некада из рукописа. Код више штампаних књига није било насловних листова, те се у појединим случајевима могао констатовати само садржај књиге и приближно време издања. Каталог штампаних књига има 97 бројева.

У идућем прегледу рукописа код сваког споменика упозоравамо на записе с позивом на аутора који их је објавио: Анастасијевић (Богословље, VI, 65—70) — цитирамо А; Петковић (Богословље VI, 163—167) — цитирамо П; Цвијетић (Зборник за ист. Јужне Србије, 223—250) — цитирамо Ц; Ђоровић (исти Зборник, 77—90) — цитирамо Ђ.

За идентификацију и датирање водених знакова служим се првенствено овим приручницима:

В. Мошин и С. Траљић. Водени знакови XIII XIV в., I—II, Загреб, 1957, цитирамо МТ,

Ch. M. Briquet, Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu' en 1600. Genève, 1907 (2e éd. Leipzig 1922) — цитирамо Брике,

Zonghi's Watermarks (Monumenta Chartae papyraceae historiam illustrantia, General Editor E. J. Labarre, t. III), Hilversum 1953 — цитирамо Зонги,

Всеволод Николаев, Водјание знаци Оттоманској империи, I, Софија 1954 — цитирамо Николаев.

Порем тога, служио сам се мојом збирком водених знакова из јужнословенских збирки, првенствено за знакове XVI—XVII в. с контрамаркама млетачке провенијенције.

Р у к о п и с и

1 (69). *Четвероеванђеље 1493—94 год.* Папир, 29x20,5 см; 134 листа (Ћ — 135 л.); писмо по 28 редова, српска редакција, полуустав. Писао дијак Петар у доба деспота Јована (Ц 250). Водени знакови: маказе сл. Брике 3679 из 1494 год. и вага у кругу типа Брике 2472 из 1464—1482 год.

2. (64). *Четвероеванђеље, друга четврт XVI в.* Оковано у сребро 1784. год. Лежи на часној трпези. Папир, 28,5 x 20, 5 см; 220 листа (Ћ — 277 л.); писмо по 23 реда, српска редакција, полуустав. Водени знакови : 1) кардиналски шешир с контрамарком РА као у Минеју из Никољца бр. 31 из 1537. год.; 2) лук са стрелом типа Брике 819 из 1539. год.; 3) код корица — котва у кругу с тролистом и контрамарком АВ с краја XVI в. Запис о помрчини сунца — П 165; о окову и други — Ц 232—233. Заставице на л. 5, 61', 100 и 165.

3. *Четвероеванђеље, друга четврт XVI в.* Папир, 28,5 x 20 см; 317 листа (Ћ — 310 л.). Писао је поп Ратко, а даље поп Оливер. Српска редакција; крупни полуустав по 21 ред. Лепе заставице на л. 1, 7, 90, 143 и 231. Поновљено је 1644—45 год.; повезано у кадифу 1882. год. — одозго су сребрни медаљони Васкрсења, Распећа и симбола еванђелиста. Записи — П 165. Лежи у храму на налоју за целивање. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом, без контрамарке, слично Зонги 1594 из 1531. год.; 2) вага у картушу са звездом одозго, сл. Брике 2608 из 1533. год.; 3) арбалет у кругу слично на акту у Архиву Југосл. академије бр. 567 из 1520. год.

4. (167). *Четвероеванђеље, прва трећина XVI в.* Папир, 28 x 21 см; 374 листа (Ћ — 373, пошто је прескочио 1 лист иза л. 372). Српска редакција, крупни полуустав по 19 редова. Заставице на л. 1, 5', 104, 168 и 278. Писао је поп Оливер. Припадало је манастиру св. Тројице званом Мили. Записи: Ц 237—238. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом сл. Брике 490 из 1511. год.; 2) сличан знак као Брике 493 из 1507—1516. год.; 3) сличан знак с контрамарком Р, коју Брике наводи код знака ваге у кругу бр.

2524 из 1504—1508. и код кардиналског шешира бр. 5496 из 1507. г.; 4) арбалет у кругу типа Брике 746 из 1469—1503. год; 5) кардиналски шешир, три варијанте као у дубровачким нотарским књигама из 1514—1517. год.; 6) вага у картушу са звездом одозго типа Брике 1516 из 1524. год.; 7) ванредно ретка појава — прва су три листа у првој кватерни писана на папиру из средине XIV века — слова R на широкој потки као Брике 8924 из 1358. год. (можда су искинута из неког старог рукописа где су остала при крају празна).

5. Четвероеванђеље, прва трећина XV в. Папир, 20,5 x 13,5 см; 108 листова и 5 одерака (Ћ — „112 потпуно раскупусаних листова“), без почетка (од 95 зачала Матеја) и без краја (до Лук. XI, 42), без корица. Српска редакција у Матејеву еванђељу, бугарска у Маркову и Лукину (Ћ — све бугарска ред.); писмо по 22 реда, полуустав. На почетку Маркова еванђеља (л. 21) и Лукина (л. 74) сачуване су заставице неовизантског стила с лепим иницијалима З и П. Водени знакови: 1) три брда сл. Брике 11683 из 1422—26. год.; 2) сличан знак сл. Брике 11722 из 1413—36. год.; 3) кључеви у кругу типа Брике 3896 из 1422—42. год.; 4) маказе врло слично Брике 3682 из 1426—27. год. Јако трошно: треба ламинирати.

6 (66). Одломак четвероеванђеља, последња четврт XIV в. (Ћ — XV в.). Папир, 20 x 13 см; 59 листова са 2 одерка (Ћ — 56 листова). Писмо по 25 редова — ситни устав рашке редакције. Сачувани текст садржи од краја Лукина еванђеља (од XIX, 21), читаво Јованово и почетак месецеслова до 22. јануара. Словенских светаца нема. На л. 16 је лепа заставица зеленог колорита — на почетку Јованова еванђеља. Водени знак: слово М типа Брике 8346 из 1386 год., МТ 5371. Од корица сачувана је само доња корица. Рукопис је јако трошан, тражи ламинацију.

7. Четвероеванђеље из 1568. год. Папир, 30 x 20 см; 316 листова (Ћ — 333 л.), без првог листа, средина рукописа је волантна. Писмо српске редакције по 19 редова (у синаксару по 26), крупни полуустав. У наслову мешају се црвене и зелене речи. Заставице су на л. 87, 144 и 234. Корице су без хрпта; књижни је блок претргнут. Водени знакови: котва у кругу са звездом, 7 варијаната с контрамаркама AA, AB, CC, IC, RAZ, Z и без контрамарке.

8 (24 или 27?). Четвероеванђеље из 1592. год. писано у манастиру Карпину. Папир, 31 x 20,5 см; IV + 373 листа (Ћ — 379). Српска редакција, килиграфско писмо по 20 редова. Заставице су на л. 1, 8, 101, 103, 105, 166, 170, 272, 276 354. Споменик је доста добро сачуван, у корицама, али су листови при хрпту доста трули и траже конзервацију. Записи: П 166 и Зап. и натп. 5626. Водени знакови: 1) арбалет с контрамарком SZ; 2) котва у кругу с крстом одозго и контрамарком укрштени V; 3) котва у

кругу с четворолистом одозго и истом контрамарком; 4) исти знак с контрам. SS; 5) исти с контрам. ScS; 6) исто с контрам. M; сличан знак с углатим тролистом одозго и контрам. CB. Знакови одговарају наведеном датуму.

9. *Четвероеванђеље, трећа четврт XVI в.* Папир, 30,5 x 20,5 см; I + 251 лист. Књига је читава; српска редакција, лепо полуустав по 21 рд (у Предисловију по 25). Заставице су на л. 1, 8, 65, 66', 107', 111, 180, 183, 236 и 242'. Постоје корице, али су грозно оштећене црвоточином, која је продрла и у књижни блок. Књига је завршена „22. јануара у суботу к ношти“. На л. 237' запис: „се на лучу писах, погреших“ (Ћ стр. 80). Водени знакови: 1) котва двоструког цртежа у кругу са звездом и с контрам. RAZ као у Љубљанском рукопису бр. 4 из 1566. г. и као у Цетињском рсу бр. 21 из 1569. г.; 2) котва једноструког облика у кругу са звездом и с контрам. AP. као у рсу ЈАЗУ IIIc7 из 1567. год.; 3) сличан знак с контрам. FS као у Прологу Лењинградске Публичне библиотеке F I—753 из око 1570. год.; 4) сличан знак с монограмом ScS; 5) при корацама, приликом повезивања — круна са звездом и полумесецом из средине XVII в. Рукопис је највероватније из око 1565—1570. год.

10 (43). *Четвероеванђеље, трећи или четврти децениј XVI в.* Папир, 31,5 x 21,5 см; 362 листа. Писмо по 20 редова, полуустав српске редакције. Текст је сачуван читав, али је рукопис много оштећен црвоточином. Заставице на л. 1, 7, 97 и 262. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом, без контрамарке, типа Брике 484 из 1530. год.; 2) сличан знак као Брике бр. 484 из 1534. год.; 3) сличан знак с крстом одозго и контрам. А и В, типа Брике 540 из 1533. год.; 4) крин типа Брике 7279 из 1532. год.; 5) воловска глава старијег типа Брике 14793 из друге половине XV в. и 6) слово P с контрам. SJ (?), непознато.

11 (2 ?). *Апостол, прва пол. XVI в.* Папир 28 x 20,5 см; 247 листова (Ћ — 245), без свршетка. Српска редакција, крупни полуустав по 22 реда. На л. 1 је заставица „балканског стила“ од плетених кругова и плетени црвени иницијал П. Доњи је део задње корице откинут; књижни је блок расклиман и разбарушен; јака црвоточина. Водени знак: вага у двоструком кругу, врло слична је у Апостолу бр. 14 из 1546. год., али код Брике тај је тип раније — бр. 2484 из 1508—1510. год.

12 (69 ?) *Апостол, трећа четврт XV в. (Ћ — XVI в.).* Папир, 20,5 x 14 см; 310 листова (Ћ — 317), без завршетка, а и почетак је додан касније. Српска редакција; полууставно писмо по 23 реда, од л. 71 — по 22 реда. Врло китњаста црвени иницијали. Водени знакови: 1) воловска глава с петолистом на мотки, сл. Брике 14762 из 1470. год.; 2) глас сл. Брике 3645 из 1469—1477. год.; 3) вага типа Брике 2401 из 1437. год.; 4) грб сл. Брике 2065 из 1470. год.; 5—6) још два грба, непознато.

13 (22). *Апостол из 1524 год.* Папир, 30,5 x 21,5 см; 201 лист лист (Ћ — 200, пошто је прескочио 1 лист иза л. 7). Писмо по 26 редова: српска редакција, полуустав. На л. 9 уска заставица са плетером; иницијали са завојцима. Рукопис је потпуно очуван. Сматран је за Пролог, што је исправио Анастасијевић (стр. 65). Писао га је поп Радослав по наредби Цветка Вуковића и његове жене Јеле за храм св. Николе у Никољ Пазару, код протопова Јована у доба цара Сулејмана. Записи: П 166, Ц 225—226 и Зап и натп. 5592—5593. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом и контрамарком петолистом; 2) котва у кругу са звездом, и контрамарком В, типа Брике 589 (али с тролистом-контрамарком) из 1514—1519. год.; 3) вага у кругу типа Брике 2602 из 1522—1526. г.

14 (76 или 56 ?). *Апостол молдавске редакције, из 1546—1547 год.* Папир, 32 x 21,5 см; 153 листа, без почетка, са прекидима у средини (иза л. 9, где недостаје друга свеска и још неколико листова на другим местима). Писмо на прва три листа по 23 реда, касније по 29; полуустав, Писао је и повезао Хано граматиг уз помоћ ђакона Петра. Записи: Ц 237. Текст је сачуван од зачала 26; књига је уопште врло трошна — испала из повеза, сва је разбарушена. Орнаментика у грубом народном стилу — на л. 19 је груба, цртана црно-црвена заставица; груби неукусни иницијали. Водени знакови: 1) укрштене стрелице; 2) вага у двоструком кругу; 3) наковањ с чекићем у кругу; 4) звезда — све из наведених година.

15. *Апостол, друга четврт XVI в.* (Ћ — „писан је XVI—XVII веку доста неуједначеним правописом, а са веома занимљивим језичким облицима“). Папир, 31,5 x 22 см; 324 листа. Писмо по 23 и 22 реда; српска редакција, неуредан полуустав. Заставица од плетених кругова у П-оквиру на л. 2^а Текст је читав. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом одозго и контрамарком ZC као Брике 540 из 1533. г.; 2) сличан знак с контрамарком IB као Брике 521 из 1549.) котва у кругу с крстом одозго и контрамарком А и В, као у Никољском Еванђељу из четвртог деценија XVI вијека.

16. *Службеник са седмичним еванђељима, два дела из прве половине XV и с почетка XVI в.* (Ћ — „први је део из XVI, а други с краја XVII в.“). Папир, 20,5 x 13,5 см; 115 листова (Ћ — 148), без почетка и без свршетка; спреда су одресци без текстова. Према ознакама свешчица види се да на почетку недостаје 92 листа — Служабник почиње тек од текста испред херувике на литургији св. Василија Великог; иза тога долази Служба Преждеосвећених дарова. Први део писан је лепим уставним писмом са по 13 редова; на л. 42 степенаста заставица с плетером унутра, водени знак Служабника — три брда с крстом одозго, као Брике 11699 из 1432. год. Други део — „Апостоли и еванђеља през недељу“ (Ћ — „празнични“!), почиње на л. 69; писмо по 19 ре-

дова; водени знак — рукавица сл. Брике 11165 из 1505. год. и рукавица сл. Брике 11190 из 1506. год. Рукопис је без корица.

17 (5). *Служабник с еванђељима и апостолима, друга половина XVI в.* Папир, 21 x 14,5 см; 171 лист, без почетка (недостаје прва свештица и почетак друге). Српска редакција; полуустав по 21 ред. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом и контрамарком АР као у ркпсу Загреб. Свеуч. библиотеке бр. 7131 из 1573. год. (Брике има тај тип тек бр. 529 из 1601. г.); 2) сличан знак с контрамарком НР — непознато; 3) котва у кругу с петолистом одозго, типа Брике 525 и., 1543. год.; 4) рукавица с петолистом, старијег типа Брике 11151 из 1471—79. год. (!). Рукопис је без корица. Код Ђоровића није споменут.

Код Ђоровића је на овом месту наведен „Служабник“ 22,5 x 16 см, са 303 листа, веома оштећен, писан у XVI в. По свој прилици овде је збрка, јер постоји празнични минеј са 301 лист, 21,5 x 15 см., врло трошан, који је изостављен код Ђоровића (види наш број 51). Вероватно је Ђоровић сматрао тај рукопис за Служабник и зато га је увео на ово место.

18. *Служабник из треће четврти XIV в.* (Ћ — „писан XVII века“ (!)). Папир, 20 x 12 см; 85 листа (Ћ — 83), без почетка и свршетка. Одличан устав XIV в. са по 17 редова. Починье код „Трисветог“ у Златоустовој литургији; онда служба св. Василија, те Преждеосвећена литургија; прекида на молитвама за путешествујуће, „когда параклис појеси за кораба“. Скромна заставица с точкицама у правоугаонику на л. 36; правоугаона с вितिцама унутра на л. 67. Водени знак: 1) лук са стрелом типа МТ 355 из 1365—75 год.; 2) арбалет као МТ 316 из 1370 год. Кожа на корицама је много оштећена.

19 (11). *Псалтир с последованијем из 1534. год.* Папир 26,5 x 19 см; 252 листа (Ћ — 212). Српска редакција; полуустав по 26 редова. Заставица од плетених кругова на л. 5. Има предговор св. Василија Великог и Повест архиепископа Еусевија. Писао је дијак Дмитрашин у Кабларском св. Николи. Запис: Ц 240 и Зап. и натп. 5597. Водени знакови: 1) котва у кругу без звезде одозго и без контрамарке сл. Брике 528 из 1563. год.; 2) сличан знак са звездом одозго и контрамарком А, сл. Брике 499 из 1518. год.; 3) котва у кругу с петолистом одозго као Брике 545 из 1546. год. На повезу је откинут хрбат и кожа је одозго поцепана.

20 (45). *Псалтир с последованијем, почетак XVI в.* Папир, 21 x 14,5 см; 202 листа, без првог листа и без завршетка. Српска редакција; полуустав по 26 редова. Првих 6 листова (са по 21 ред) надодани су у XVII в. приликом поправљања рукописа, место изгубљених листова. Орнаментика груба: заставице на л. 87', 112 и 185. Отрага на корици залепљен је лист папира с комадом кронике о Константину Великом, бугарске редакције, свега 13 редова. Водени знакови: 1) вага у кругу сл. Брике 2515 из 1515.

год.; 2) птица типа Брике 12141 из 1501. год.; на листовима додатим спреда — три полумесеца с контрамарком GBZ као на акту ЈАЗУ Д—LVIII—70 из 1629.

21 (68 или 61?). *Псалтир из Грачанице, из 1606. год.* Папир, 28 x 18 см; II + 137 листова. Српска редакција; полуустав по 21 ред. На л. 1 лепа правоугаона заставица с извијеном гранчицом унутра. Рукопис је писан за митрополита рашког Симеона II наведене године: тај и други записи: Ц 240. Водени знакови: шест варијаната котве у кругу с тролистом одозго и с контрамаркама А, ВАВ, ВС, бV, СС и FC из наведеног доба.

На крају су уметнути као бр. 21-а: 7 листова из другог рукописа XVI в. по 28 редова с „изабраним псалмима“, и као бр. 21-б — 1 лист XVI в са 22 реда с изабраним псалмима.

22. *Псалтир, средина XVI в.* (Ђ — „писан у XVI—XVII веку“). Папир, 29 x 18 см; 210 листова (Ђ — 100 листа!). Српска редакција; лепи велики полуустав по 19 редова. Лепа велика правоугаона заставица с ренесансном лозом унутра, у плаво-црвено-зелено-жутом колориту на л. 10; лепи иницијали, нарочито плетено Б на л. 10. Има Предисловије, саставе архиеп. Еусевија и св. Јована Златоуста, повест о псалмох и Златоустове о молитви. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом и контрамарком ВВ као у ркпсу ЈАЗУ III626 из око 1550. год.; 2) сличан знак с контрамарком, РВ, као у дубровачким нотарским књигама из 1550—1560. год. Повез је оштећен: од предње корице откинута је половина.

23 (83). *Минеј за јануар из 1537. год.* Папир, 31 x 21,5 см; 214 листова (Ђ — 178 л., пошто није видео да постоји откинута предњи део рукописа, који сам ја придружио споменику), без почетка. Недостаје прва свешчица; свеске од II до VII су врло трошне, нарочито VI—VII, код којих је доњи део сасвим иструнуо; затим нема VIII свешчице и 1 лист IX-е. Српска редакција; писмо у два ступца, полуустав по 30 редова. Писао је наведене године јеромонах Сава у манастиру Заступу: запис — А 67 и Ц 242; запис о грешци због тога што је писар задремао — Ђ стр. 82. Као што је запазио Ђоровић, постоји служба св. Сави (на л. 88—110, без синаксара). Водени знакови: пет варијаната котве у кругу са звездом и контрамаркама ВZ, ЕВ, РА, ТС и IZ из наведеног доба. Од повеза је остала само задња корица.

24 (26). *Минеј за фебруар из 1537. год.* Папир, 30 x 20,5 см; 134 листа. Рукопис је читав. Писмо у два ступца, по 30 редова ситног полуустава. На л. 1 — правоугаона заставица с плетером унутра и гранчицама са страна, црвено-црна. Писао је наведене године поп Никола од Никољ-Пазара при храму св. Николе у Заступу: запис — II 163 и Зап. и натп. 5600. Као што је запазио Ђоровић, на л. 56—75 постоји служба св. Симеуну од Теодосија. Водени знакови: четири варијанте котве у кругу са звездом и контрамаркама АР, ЕВ, РА и ТС из наведеног доба.

25. *Минеј за фебруар — март из 1589. год.* (не „за фебруар — април“ како је код Ћ). Папир, 30,5 x 21 см; 219 листова (Ћ — 218), прва су два волантна; на почетку недостају прве три свешчице — текст почиње од службе св. Исидора Пелусиотског 4. фебруара. Недостаје по 1 лист такође иза л. 1 и 2. Српска редакција; полуустав по 28 редова. Писао је наведене године смирени јеромонах Данил: запис — Ћ стр. 82—83 с упозорењем на јеромонаха Данила у блиском манастиру Шудикову према записима из 1592. и 1599. год. (Зап. и натп. 823 и 897). Постоји служба св. Симеуну од Теодосије на л. 35—49' Водени знакови: 1) крин у двоструком кругу, типа Брике 7125 из 1577. год.; 2) котва у кругу у двоструком кругу, типа Брике 7125 из 1577. год.; 2) котва у кругу с четворолистом одозго и контрамарком ScC као у ркпсу ЈАЗУ IVa124 из око 1583. год. и у Никољачком еванђељу бр. 8 из 1582. год. Код повеза кожа је на хрпту поцепана.

26 (према Ц 249 овај рукопис није био регистрован). *Минеј за март 1559. год.* Папир, 31,5 x 21,5 см; 151 лист (Ћ — 149); спреда и отрага стављена су по 2 листа из старе штампане књиге. Српска редакција; полуустав по 28 редова. Писао је наведене године презвитер Јован по наредби заступског игумана Григорија, при архиепископу српском Макарију, митрополиту Херцег-Санжакије Данилу и Будималском Генадију: запис — А 67, Ц 249 и F стр. 83. Водени знакови: 1) воловска глава с шестолистом на мотки и контрамарком ZP; 2) лав; 3) котва у кругу са звездом и контрамарком VM из наведеног доба. Кожа је на хрпту поцепана.

27 (29 ?). *Минеј за јуни, вероватно из 1537. год.* (кад је писан и идући рукопис). Папир, 29,5 x 21,5 см; 157 листа (Ћ — 167). Српска редакција; писмо у два ступца, полуустав по 28 редова. На л. 1 је заставица с плетером у косу решетку — зелено-црвено-бела; лепи плетени иницијали. На л. 69—83' — служба св. кнезу Лазару. Водени знакови: 1) кардиналски шешир као у дубровачким нотарским књигама из 1528—31. год.; 2) (сличан знак, исти као у идућем рукопису из 1537. год.); 3) котва у кругу са звездом и контрамарком TC, као у идућем рукопису из 1537. год. и у рукописима бр. 23 и 24 из исте године. Сачувана је само предња корица.

28 (62). *Минеј за јули из 1537. год.* Папир, 29,5 x 21 см; 166 листова. Писмо у два ступца, полуустав по 28 редова (као и у претходном рукопису). На л. 1 изнад првог ступца је плетена зелено-црвена заставица. Писао је поп Никола у Заступу наведене године: запис — Ц 243. где је наведен и запис заступског игумана Григорија. Водени знакови: 1) кардиналски шешир; 2) котва у кругу са звездом и контрамарком TI; 3) сличан знак с контрамарком TC; 4) котва у кругу са седмокраком лезезом одозго и контрамарком AH — све из наведеног доба. Кожа је на хрпту поцепана.

29 (81). *Минеј за август, крај XV века.* (Ћ — „писале две руке, XVI века“). Папир, 28,5 x 21 см; 167. листа (Ћ — 166 јер није рачунао први празни лист). Српска редакција; писмо у два ступца по 28 редова. На л. 1 над првим ступцем зелено-црвена заставица од плетених кругова. Водени знакови: 1) воловска глава типа Брике 15366 из 1474. год. и 2) лествица у кругу, типа Брике 5921 из 1498. (тип са четири пречке који иде у XV в.: исп. Зонги бр. 1528—1547 из 1451—1492. и само један ситнији знак из 1506. г.).

30. *Минеј за новембар, вероватно из 1537. год.* Папир, 31,5 x 21,5 см; 190 листова (Ћ — 192), без почетка — текст почиње усред службе св. Антонију 2. новембра. Српска редакција; писмо у два ступца, полуустав по 30 редова. Водени су знакови исти као у минејима бр. 23, 24, 27 и 28 из исте 1537. године — котва у кругу са звездом и контрамаркама ВZ, РА, ТС и LZ. Нема предње корице.

У исти је рукопис, на крају, уметнут као посебан број 30-а одломак из другог рукописа *новембарског минеја XVI в.* — 11 листова с 1 одерком, с текстом у један стубац по 25 редова (28 x 19,5 см), са службом из 21. новембра, Водени знак — велика воловска глава с крстом одозго и иницијалом *ЅЗ* са стране, сл. Брике 14.558 из 1519—24. год.

31 (12). *Минеј за децембар из 1537—38. год.* Папир, 31,5 x 21 см; 257 листова (255 сигнираних са прескоченима 40а и 40б; Ћ — 248 л.). Српска редакција; писмо у два ступца по 28 редова. На л. 1 — дуга плетена заставица, црвено-црна, изнад оба ступца; на л. 29' — плетена заставица на почетку службе св. Николи. Писао је јеромонах Нићифор у храму арханђела Михаила у Заступу за храм св. Николе наведених година: запис — П 163—165 и Ц 242—243. Ђоровић наводи још запис са извињењем писара за грешку коју је починио пошто је задремао и још четири писареве молбе браћи да не покапају рукопис свећом (Ћ 83). Водени знакови: 1) кардиналски шешир као у дубровачким књигама из 1520—1522. год.; 2) исти знак с иницијалима AV одозго; 3) три варијанте котве у кругу са звездом и контрамаркама РА, ТС и LZ, као у минејима бр. 23, 24, 27, 28 и 30 из 1537. год.

32 (44). *Минеј за април, вероватно из 1537. год.* (није „mineј празнични“, како је код Ћ). Папир, 31,5 x 22 см; 92 листа (код Ћ — 62, пошто није видео још 30 листова које сам нашао накнадно), без почетка и без свршетка. Писмо је с почетка у једном ступцу, а од л. 15 у два ступца, по 30 редова полуустава. Сачувани текст садржи и службе од 1 априла (препод. Марије Египћанине) до 27. априла (св. апост. Симеона сродника Господњег), с прекидима. Водени знакови су као унапред наведеним минејима бр. 23, 24, 27, 28, 30 и 31 из 1537. год.: кардиналски шешир као у минеју бр. 31 с контрамарком РА и котва у кругу са звездом и контрамарком ТС.

Види такође минеје бр. 61 за септембар, бр. 62 за новембар, бр. 63 за март, бр. 64 за април и бр. 65 за август, које је Ђоровић превидео.

33. *Минеј празнични, последња четврт XV века* (Ћ — „писан у XVI—XVII веку“!). Папир, 29 x 21 см; 210 листова (Ћ — 214 л.), без почетка; прва су два листа волантна, листови 3—17 много су оглодани од мишева. Српска редакција; писмо по 28 редова, полуустав. Писано је у месту Заплани, као што каже запис: „Сиа книга у месту Заплани, у храму пресветије Богородице Успенија, и тко ју ће отнимити от цркве, да му је Пречистаа супарница на Страшном Суду“. Постоји служба св. Симеуну српском од Теодосија на л. 187—208. Водени знакови: 1) вага у картушу с. Брике 2470 из 1470. год.; 2) воловска глава сл. Брике 14591 из 1489. год.; 3) слово п са крстом одозго, типа Брике 8429 из 1459. г.; 4) слово Р као Зонги 1661 из 1490. год.; 5) рукавица типа Брике 1118 из 1510. год., али на мрежи ранијег датума.

34. *Пролог за зимску половину године — од септембра до децембра. средина XIV в.* Пергамена измењана с папиром (Ђоровић — само пергамена); 28,5 x 21,5 см; 155 листова (Ћ — 152), од тога је 25 на папиру. Без почетка (од првих листова постоје одерци), од 11. септембра до 31. децембра, али је последњи лист дописан место изгубљеног, на листу код повеза, 1716. године. Рашка редакција, писмо по 28 редова ситни устав. На одломку првог листа је комад заставице са неколико редова плетених кругова, у црно-црвено-белом плетеру. Постоје житија: препод. Параскеве на л. 28'—29'; св. Јована Рилског на л. 34—36; св. Илариона Мегленског на л. 38—38'; св. Михаила из Потуре на л. 90—91'; Ванредно је занимљиво да се на почетку налази уводни састав старије редакције пролога Константина Мокисијског („Мнозии философие. .“), али у тексту има састава са „стиховима“ на почетку, из млађе, тзв. „стишне редакције“. Овај текст заслужује највећу пажњу и требало би да се посебно проучи са стране садржаја. Међу занимљивим саставима долази напр. на л. 48' — Повест о Ивирех како придоше в богоразумије; на л. 92' — повест о виденији Јоана некојега јуноше зело ползна (поучан састав, који је редак у млађој редакцији) итд. Водени знакови на папиру: 1) „ферула“ као МТ 3852 из 342—1354. год.; 2) крушка са два листа као МТ 4295 из 1345. год.; 3) полумесец као МТ 3387 из 1352. год.; 4) звоно као МТ 2884 из 1364. год.; 5) арцалет као МТ 262 из 1367. год. на л. 79' запис црвеним: Сп(а)ся да прости Дабижив'ца“ — да ли је исти дијак Дабижив који је писао еванђеље Југослав. академије III64. Приликом поправка повеза и код крања листова употребљени су комади еванђеља ванредно старог порекла, још из XII века, како се може закључити према фрагментима иницијала типа Слечанског апостола и облицима сачуваних слова.

35 (26). *Пролог за зимску половину године (септембар—фебруар), из Заступа, друга половина XVI в.* Папир, 32,5 x 20,5 см; 323 листа (Ћ — 275 л.). Рукопис је читав. Српска редакција; писмо по 30 редова, полууостав. На почетку је дугуљаста правоугаона заставица с вијугавом гранчицом унутра, црвено-црна. Постоје житија: препод. Параскеве — л. 73—74'; препод. Јована Рилског — л. 82'—85; св. Илариона Мегленског — л. 87'—88; св. Михаила војина — л. 157'—158' (ово се према Ђоровићу подудара с објављеним од Ковачевића у Гласнику СУД 63, 1885, 7—9). Рукопис је повезао поп Стојан, обновио Илија Перовић 1726. год.: записи — Ц 243—244. Водени знак: крин типа Брике 7283 из 1545. год., али с контрамарком ZM која се уз други облик крина у кругу среће 1582. год. (Брике 7126).

36. *Менеј за октобар молдавско-руски, средина XVI в.* (Ћ — „Пролог за октобар“!). Папир, 32,5 x 21,5 см; 178 листа. Писмо полууостав молдавског типа, по 30 редова. При крају су додане службе св. архиепископу српском Арсенију (л. 167'—171') и препод. Петки (л. 172—178). Писао је раб божи Павел за цркву препод. Параскеве у Лубну 12 минеја месечних: запис — Ћ стр. 84. Водени знакови: 1) вепар типа Брике 13581 из 1556. год.; 2) грб „козерог“ (пољски) из истог доба. Код повеза хрпта нема. Књижни је блок расклиман, има волантних листова.

37 (38). *Пролог за љетњу половину године (март—август) из 1570. год.* Папир, 31,5 x 21 см; I + 294 листа (Ћ — 291). Текст је читав Српска редакција, полууостав по 27 редова. Велика заставица типа Владислава Граматика на л. 1; лепа иницијали. Писао је наведене године ђак Бук од Никољ-Пазара за манастир Враншчицу: запис — Ц 226 и 244, Зап. и натп. 5616. Спреда је залепљен на корицу лист из Пролога с недовршеним текстом житија муч. Фотиније и препод. Павла. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом и контрамарком HS као у дубровачким књигама из 1576. год.; 2) исти знак с контрамарком V као у дубров. књигама из 1566—68 год.; 3) исти с контрам. Z; 4) котва линеарног цртежа са звездом и контрамарком AP као у дубров. књигама из 1572. год.; 5) исти знак с контрам. ZR из истог доба.

38 (92). *Пролог за љетњу половину године (март—август из 1580. год.* Папир, 31,5 x 21 см; I + 330 листова (Ћ — 329). Српска редакција; писмо по 28 редова, полууостав. На л. 1 — заставица од два велика плетена круга у зелено-жуто-плаво-црвено-љубичастој боји. Писао је јеромонах Висарион у манастиру Куманици наведене године, у доба пећког патријарха Герасима: запис — А 65—66 и Ц 245—247. Ђоровић каже да Анастасијевић у цитираном месту у Богословљу VI, 65 погрешно тврди да се у истом рукопису налазе још један састав Константина Филозофа и један српски летопис. Водени знак: котва у кругу са звездом и контрамарком PS, исто као у Прологу манастира Грачанице за март—

август из истог доба. Кожа је на хрпту поцепана; повез је много оштећен црвоточином, а листови — оштећени од плесни.

39 (88). *Октоих V—VIII гласа, прва четврт XVI в.* (Ћ — писале га три руке — једна у XVI, а две друге, с великим уметцима, у XVII в.“), што није исправно: писале су разне руке, али на папиру из истог времена, с једним уметком из друге половине XVI в.). Папир, 28,5 x 21,5 см; без почетка (почиње од канона у васкрсној служби V гласа) и без последњих листова (прекида на дневним светилнима). Прва су три листа оштећена. У почетку — полуустав по 27 редова; од л. 73 — друга рука са по 32 реда, по 25 редова слично, или исто писмо. На крају рукописа нисам али исти тип писма; од л. 88 — по 28 редова, писмо западног делом левог стабла. итд.; од л. 127 — писмо сличног типа са по 29, 28, 33 и 31 редак. Најстарије је део папира с краја XV—поч. XVI в. — воловска глава типа Брике 15375 из 1492. год. и вага у кругу типа Брике 2523 из 1501 год. с контрамарком АМ. Други је део близу тога — котва у кругу без звезде, као у актима загребачког Држ. архива из 1523. год., кардиналски шешир као у дубровачким књигама из 1515. год. и вага у кругу типа Брике 2518 из 1524. год. Један је део рукописа — рукавица типа Брике 10723 из 1576. год.

40 (84). *Октоих I—IV гласа, из Берана, средина XVI века.* Папир, 217 листова (Ћ — 202, пошто није урачунао одреске од изрезаних листова 168—180). Без почетка и свршетка. Писале су разне руке. Од почетка по 27 редова; од л. 56 — по 30 редова писмом истог типа; од 81 — по 24 реда крупно писмо; од л. 145 — по 25 редова слично или исто писмо. На крају рукописа нисам видео запис да је 1598. год. овај рукопис приложио Радуо Радуновић из села Праћевица манастиру Ђурђевим Стубовима код Берана: види Ц 241 и навод код Ћ стр. 85. Водени знакови: 1) воловска глава с крстом на мотки типа Брике 14525 из 1543—58. год.; сличан знак с контрамарком HS која долази са знаком котве од 1563 до 1583. год. 2) укрштене стрелице са звездом одозго као Брике 6298 из 1545—1548. и Зонги 1232 из 1554. г.; 3) котва у кругу са звездом и контрамарком СВ као у Колашинском зборнику Гилфердингове збирке бр. 19 у Лењинградској Публичној библиотеци.

41. *Октоих V—VIII гласа, друга четврт XVI в.* (Ћ — „писале га најмање две руке XVII века“). Папир, 31,5 x 20,5 см; 268 листова (Ћ — 263; међутим тада је било 258, пошто сам 10 листа накнадно пронашао и придружио их рукопису). Без првих и без последњих листова. Рукопис је много оштећен влагом, која је понекад продрла и у средњи део листова. Српска редакција: крупни полуустав по 28 редова. Водени знакови: 1) кардиналски шешир типа Брике 3410 из 1515—16. год.; 2) котва у кругу са звездом и контрамарком А, као у рукопису Никољца бр. 19 из 1534. год.; 3) сличан знак с контрамарком РА као Брике 507 из

1529—31. год. и као у штампаном млетачком Октоиху Бож. Вуковића из 1537. године.

42 (74). *Служабник од два дела, прва и трећа четврт XVI века.* Папир, 20 x 14,5 см; 158 листова. Писмо у првом делу на почетку по 22 реда, онда по 19; у другом по 21 ред. На л. 1' — црвено-црна плетена заставица. У првом делу долазе литургије; у другом — апостоли и еванђеља. Водени знакови првог дела: 1) папска тиара типа Брике 4913 из 1502—1517. год.; 2) котва у кругу са звездом, без контрамарке, типа Брике 493 из 1507—1516. год. У другом делу: 1) котва у кругу са звездом и контрамарком ТС као у дубровачким књигама из 1559. год.; 2) сличан знак с контрамарком V као ркпсу ЈАЗУ IVd2 из 1560—1565. год.

На месту овог рукописа Ђоровић наводи Октоих V—VIII гласа, 29 x 22 см. са 204 листа, писан у XVII веку, који нисам пронашао, те сам на исто место ставио наведени Служабник који је Ђоровић изоставио у свом прегледу. Вероватно је да је код Ђоровића нека збрка и да је он сматрао за Октоих неки од неколико минеја који су изостављени у његову прегледу.

43. *Триод посни, други или трећи децениј XV века.* Папир, 26 x 20 см; 348 разасутих листова (Ћ — 343). Српска редакција, немаран полуустав по 27 редова. Ђоровић каже: „Довршен је 18 фебруара 1659 (година од рођења Христовог, уписана у текст, гласи погрешно 1655). Писала су га три дијака Теодор, Раданко и Радомир. Један је од њих записао у лето от 8174 (!) а от рождества Христовог 1666 априлиа 6 уви мне горкому и грозному коркети се и слов у сеи кнize начтех и набахтах за толика лета окаани аз“. (Транскрибујемо старословенски текст садањим словима и бројеве арапским бројкама). Ја нисам нашао други запис, у којем су наведена имена тих дијака и година постанка рукописа. Верујем да се Ђоровићу десио неки неспоразум, јер запис „горког и грозног“ с чудним датумом никако не може припадати писару рукописа, већ очевидно неком калуђеру XVII века који је више година читао овај Триод те размишља о броју прочитаних слова. Међутим рукопис несумњиво припада XV веку, што се види и из писма и према воденим знаковима. То су: 1) маказе као Зонги 618 из 1418. и бр. 619 из 1420. год.; 2) ловачки рог сл. Брике 7684 из 1416. год. и Зонги 422 из 1417. год.; 3) две укрштене фруле као Зонги 1380 из 1418. год.; 4) једнорог типа Брике 9938 из 1410. год.; 5) три брда, неколико типова, напосе као Зонги 1270 из 1415. год.; Зонги 1278 из 1426. год.; Зонги 1275 из 1426. год.; Зонги 1296 из 1410. г.

44. *Триод посни, друга четврт XV века.* (Ћ — XVI в.). Папир, 29 x 21 см; 231 лист, без почетка (од службе у сирни петак) и без свршетка (прекида у канону Лазаревог суботе). Српска редакција, писмо у два ступца по 27 редова (има по 28), полуустав. Водени знакови: 1) три брда као Брике 11652 из 1434—40. год.; 2)

маказе сл. Брике 3661 из 1438. године. Од предње даске остао је уски комад, од задње — пола даске, без коже.

45 (10). *Типик из манастира Војсиловице, последња четврт XV века.* (Ћ — у XVI веку). Папир, 21 x 13,5 см; 366 листова (Ћ — 416 л.). Читки полуустав по 22 реда. Писао је Никола дијак (потпис тајнописом): Ц 240. Потписао се на њему патријарх Пајсије 26. окт. 1630. г.: Зап. и натп. 5656. Ђоровић упозорава да „од српских и словенских светаца има св. Арсенија, св. Саву, св. Симеона и св. Ђирила“. Попис садржаја наведен је на л. 3—8 — „Главизни јеже в настојештој сеј књиже“. Водени знакови: 1) рукавица типа Брике 11162 из 1487. год.; 2) вага типа Брике 2444 из 1469—1487. г.; 3) котва у кругу с прстеном одозго, као у акту Загребачког архива из 1490. год.

46 (8). *Типик из манастира Вољавче, довршен 1607. год.* Папир, 21 x 15 см; 464 листа. Полуустав по 21 ред. На крају је запис да је овај типик написан за храм св. Арханђела Михаила и Гаврила при игуману Захарији 1607. год.: Ц 247, где су и други записи, напосе о предаји типика манастиру Врелу 1776. год. Занимљиво је да су водени знакови рукописа за око 30 година старији од наведеног датума: 1) котва у кругу са звездом и контрамарком IA, као у дубровачким нотарским књигама из 1577—78. год.; 2) исти знак с контрамарком HS — у истим књигама. Да ли је рукописан писан још крајем XVI в., а 1607. год. тек завршен? Сачувана је само предња даска, без коже.

47 (49). *Златоустове беседе о Авраму, средина XVI в.* Папир, 31 x 21,5 см; I + 146 листова. Српска редакција, полуустав по 28 редова. На почетку је лепа заставица неовизантијског стила с ренесансном лозом, смеђе-зеленом колорити и лепи иницијал. Садржи од 33 до 46-е беседе, где се текст прекида због искинутих последњих листова. Има запис патријарха Пајсија из 1619. год. написан у хелији Војсиловици, где он каже о свом постављењу за патријарха 1615. год.: Ћ стр. 86. Водени знакови: котва у кругу са звездом и контрамарком V, као у ћирилском акту ЈАЗУ VI, 6 из 1558. год.

48. *Зборник од два дела из друге четврти XV и из треће четврти XIV в.* (Ћ — први из XVI, други део из XV в.) Папир, 29, 5x21 см; 348 листова, без почетка (спреда недостаје 6 листова).

I део — по 26 редова — има водене знакове 1) маказе врло слично Зонги 622 из 1430. год. и 2) шестар сл. Брике 4464 из 1437 год. Садржи: 1) Шестодневник; 2) „Предела проповедању и вере од Климента и др. препод. отаца“; 3) О Латинех, сиереч Фрутох.

II део — по 24 реда — има водени знак лук са стрелом, две варијанте као МТ 350 из 1361. год. и МТ 342 из 1366—68. год. Садржи: 1) Георгија архиеп. александријског о житији и заточењу Јована Златоуста; 2) Теодора епископа Тримидског о заточени

и скрбе Јована Златоустог; 3) Прокла архиеп. Константинополског слово похвално св. Јовану Златоусту (само првих 5 редака, онда се прекида).

49 (21). *Зборник слова, житија и полемичких састава, из XVI в.*, Папир, 21,5 x 14,5 см; 338 листова, без почетка. Према Ђоровићу, писан је од више рука XV и XVI века. У ствари читав рукопис иде у XVI в., по свој прилици делом у трећи-четврти децениј, делом у седми-осми децениј. Водени знакови: 1) воловска глава иста као Брике 14468 из 1526. год.; 2) кардиналски шешир типа Брике 3910 из 1515. г. с каснијим варијантама; 3) вага у кругу са звездом одозго типа Брике 2486 из 1525. год. с каснијим варијантама; 4) котва у кругу са звездом и контрамарком ZP, сл. Брике 516 из 1539. год., али може бити и ранија, пошто се иста контрамарка на другим знаковима исте провинциј је јавља већ у другом деценију XVI в.; 5) котва млађег типа, једноструког цртежа, у кругу са звездом, сл. Брике 549 из 1567. год.; 6) рукавица с раширеним прстима и звездом горе, типа Брике 10733 из 1572. год.

Садржај Зборника приказан је у споменутом чланку Киселиновића и наведен код Ђоровића стр. 86—90; при крају налази се важан летопис, који је обрађен од Анастасијевића, стр. 65.

50. *Катастиг манастира Никољца, XVIII век.* Папир, 21,5 x 15 см; 85 листова. Укоричено. Спреда је фронтиспис — аркада с зелено-црвеном решетком у средини. Белешке су из разних времена: в. Ђ стр. 90 и А стр. 68.

Поред тога, постојао је важнији *Катастиг манастира Добриловине* са записима из разних времена почев од XVII века. Наведен је у Ђоровићевом прегледу као бр. 51 на стр. 90; садржај је приказан, у цитиране податке о архиепископима, патријарсима и локалним митрополитима код Анастасијевића, стр. 68—70. Запис о преносу Катастига у Никољца наводи Цвијетић 239—240, уз неке друге податке у допуну Анастасијевића. Сада се тај рукопис није могао пронаћи, те је на његово место стављен идући рукопис, превиђен од Ђоровића. Сви споменици иза њега такођер су изостали у Ђоровићеву опису.

51. *Празнични минеј, прва трећина XVI в.* Папир, 21,5 x 15 см; 301 лист, без почетка (недостаје прва свешчица). Српска редакција, полуустав по 21 ред. Водени знак: 1) котва посебног типа са звездом одозго и контрамарком В, као у Никољском рукопису бр. 13 из 1524. год. Блок је испао из корица, последњи су листови волантни. Кожа је на корицама оштећена — откинут горњи део на хрпту и на даскама; орнамент се потпуно излио те се не види.

52) (39). *Зборник слова, поученија и апокрифа, последња четврт XV века.* Папир, 21 x 14 см; 477 листова, без почетка. Српска редакција, полуустав по 23 реда. Водени знакови: 1) маказе

типа Брике 3676 из 1473. год. с варијанатама до 1485; 2) вага у картушу типа Брике 2470 из 1470. год. и варијанта као Брике 2471 из 1482. год.; 3) воловска глава као Брике 14591 из 1487. год.; 4) рукавица типа Брике 11164 из 1493. год. Садржај — 47 састав: 1) Сказаније Жидовина с христијанином (без почетка); 2) Врази човеку домашније јего; 3) Прича о многомнештем на сем свете житији; 4) Јована Златоуста о покајанији; 5) Слово Јована Богослова и пришстви Господа; (идућих 40 листова је изгрисено од мишева — садржај фрагмената се није разабрао); 6) Исанје пророка сказаније о будућтих летех; 7) Слово о пренији ђавола с Господом Исусом Христом; 8) Житије св. Николе; 9) Посланије патријарха антиохијског Петра архиеп. Домнику венетијскому о опресноцима; 10) Михаила Сингела поведаније чесо ради отлучише се Латињани; 11) Михаила патријарха цариградског о јереси Латињана; 12) Михаила сингела слово о вере православној; 13) Виденије јаже Исаија пророк; 14) Дела младенства господа Исуса Христа; 15) Исправленије о Новом завете Јована Дамаскина; 16) Слово о Сивиле; 17) Слово како исписа Давид цар псалтир; 18) Слово како еванђелије исписа се; 19) Слово као ваздвиге се света Панагија; 20) Слово како осуди Марта Пилата; 21) Слово Кирила Философа, како увери Блгаре (Брегалничка легенда); 22) Слово о сујетном житији века сего; 23) Слово Јована Милостоваго патријарха александрискаго; 24) Слово Јована Златоуста о душевном разборе; 25) Слово о слоне, о елени, е едропе итд. из Физиолога; 26) Слово св. Герасима ему же поработа лав; 27) Слово о славију; 28) Слово о теле и душе; 29) Слово-сказаније о винограде; 30) Житије св. Василија Новог од Григорија мниха; 31) Мученије св. Георгија; 32) Откровеније Варухово; 33) Откровенија Павла апостола жеже виде на небесех; 34) Повест и житије св. отец; 35) Сбраније крсту; 36) Сбраније св. Вел. четвртка умовенију вечери; 37) Сбраније св. Великог Петка; 38) Сбраније в св. Велику Суботу; 39) Сбраније св. Великије недеље Пасхи; 40) Сбраније в недељу мирносивам; 41) Сбраније в недељу раслабленог; 42) Сбраније в недељу 318 св. отец и Никеји; 43) Сбраније в недељу Педесетнице; 44) Слово на Рождество Господа Исуса Христа; 45) Златоустова похвала св. првомученику Стефану; 46) Златоустово слово на Богојављење; 47) Препод. Јована Дамаскина слово на Успеније Богродице.

53 (57). *Зборник слова и житија, прва четврт XVI в.* Папир, 21,5 x 15,5 см; 231 лист, без почетка (недостају прве две свеске) и без свршетка. Српска редакција. У првом делу — слова посвећена Богородици — нелепи полуустав по 18 редова. Водени знакови првог дела: 1) рукавица типа Брике 11190 из 1505. год.: 2) вага слично Брике 2542 из 1514. год. У другом делу (од л. 127) — живот св. Василија Новог — полуустав по 20 редова. Водени знакови: 1) кардиналски шешир као у дубровачким нотарским књигама из 1520—22. год.; 2) котва у кругу са звездом типа Бри-

ке 490 из 1511. год., с варијантама до 1530. г.; 3) исти знак с контрамарком Р из 1515—1525. год.

Садржај: А—1) слово о рођењу св. Јована Крститеља (без почетка); 2) Јована Златоустог слово похвално на рождество Богородице; 3) Златоустово слово похвално Богородици на утрија по Рождестве Христове; 4) Сказаније Жидовина с христјанином о имени господа Исуса Христа и пресв. Богородици; 5) Слово на зачетије св. Ане; 6) Амфилохија иконијског слово о Богородици, Ани пророчици и Самуилу; 7) Повест ползна вспоминаније чудеси јегда Перси и варвари царствујушти град окружише; 8) Слово св. Јована Златоуста на Благовештеније; 9) Дамаскиново слово на Благовештеније; 10) Слово о преносу Богородичине ризе во Влахерне; 11) Слово св. Јована Богослова на Успеније Богородице; 12) О светом Константине иже велики в царех јест. Б — Житије св. Василија Новог од Григорија мниха.

54 (6). *Патерик из манастира Шудикове, средина XIV века.* Папир 21 x 13 см; 205 листова. Српска редакција, уставно писмо по 19 редова с облицима наведеног доба. Водени знак: пропети лав, као МТ 6119 из 1348. год. на мрежи као код бр. 6124 из 1354. године. Рукопис је год. 1717. припадао манастиру Шудикови, храму Ваведенија Богородице на реци Лиму: запис — П 238. Рукопис је трошан: испао из корица, сачувана је само предња корица с кожом, док је задња стављена из неког другог рукописа. Садржај: 1) Слово како подобајет безмлвствовати; 2) указ како подобајет кроме мера бити; 3) Исаки Сирина о милостини; 4) о истом послушанији слово; 5) Слово о лествици о воздржанији; 6) О житији пустињака; 7) Повештаније отец состаревшихсе постом; 8) Слово св. Василија како лепо бити чрнцем; 9) О смереној мудрости; 10) 11) О отшелнику постивших се духовно; 12) Слово Јефремово о страсе божијем; 13) Слово о покајанији души; 14) О мудрости душе и телу; 15) Поученије св. Јована Златоустог всакому човеку; 16) Слово к богатијим; 17) Слово избраноје; 18) Слово о Авраме в недељу пред Рождеством Христовим; 19) Житије вскорје преподобнаго Јефросина повара (без краја). Поједини састави у средини нису разабрани, јер се налазе на одерцима искинутих листова.

55. *Зборник слова на Ваведеније Богородице са житије св. Николе, из манастира Шудикове, трећа четврт XVI века.* Папир, 21,5 x 15,5 см; 125 листова, без почетка и свршетка. Српска редакција, полуустав по 21 ред. На листу 64 налази се запис тајнописом: „I Писа се месеца сеп. 14 дан“ (крај записа је неразумљив). Други је запис на л. 95: „Сија книга иеромонаха Георгија. Оставих је светому манастири Шудиково на службу“ Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом (посебан тип с доњим делом у двоструком потезу, док је горњи једнострук — јавља се само између 1560 и 1580. год.) — с контрамарком bV која се јавља уз котву линеарног облика у дубровачким књигама из

1571—72. год.; 2) исти знак с контрамарком петолистом, који се уз знак анђела јавља 1561—1583. год. (Брике 648); 3) исти облик котве с тролистом одозго и истом контрамарком bV; 4) котва линеарног облика у кругу с тролистом одозго и укрштеним словима VA доље, те контрамарком bV — као у Плеваљском рукопису бр. 7 из 1585. год.

Садржај: 1) Слово о Богородице, без почетка; 2) Георгија еп. Никомидијског о Богородици како проведене бист в црков; 3) Германа архиеп. Константинополског слово на Ваведније (Се паки другоје тржство. . .); 4) св. Тарасија архиеп. Константинополског слово на Ваведеније; 5) Германа архиеп. Слово на Ваведеније (Веселисе убо всебожствноје таинство. . .); 6) Стихире из службе Ваведнија; 7) Служба на Ваведеније; 8) Избрани псалом на Ваведеније и други изабрани псалми); 9) Слово о св. Николи — о Агрике; 10) Житије св. Николе (без краја).

56 (58). *Четвероеванђеље молдавско, друга четврт XVI века.* Папир, 20 x 13 см; 303 листа. Полуустав по 20 редова. Рукопис је украшен врло лепим колорисаним заставицама и иницијалима, са златом. Водени знак: Р слично Брике 8644 из 1533—1540. год. и неки други знак који се није могао идентификовати према видљивом фрагменту.

57. *Штампани Псалтир са синаксаром из XVI в. Милешевски 1544. г., рукописним седмичним Октоихом из XVI в.* Папир, 18,5 x 13 см; Недостаје првих неколико листова штампаног Псалтира, место којих је приликом корицења додано 7 рукописних листова с текстом по 22 реда. Иза Псалтира следи штампани Синаксар до краја; затим Часословац до молитава „када хоштем спати“ на 6 листу LL свеске. Затим се наставља (8-и рукописни лист) крај Часослова истим рукописом као на додатим листовима на почетку (XVII в.), а од 9 листа до 74 — Седмични октоих за читаву седмицу (до 7 песме канона у суботу на јутрењи, где се прекида). Овај је последњи део писан на папиру с краја XV или поч. XVI в. — с воденим знаком маказа као Зонги 647 из 1501. год.

59. *Штампани Зборник XVI в. с рукописним еванђељима из треће четврти XVI в.* Папир, 21 x 15 см; 200 листова. Првих 97 листова — штампани текст, без почетка, почев од литургије Преждеосвећених дарова. Од л. 98 до краја — рукопис с еванђељима вскрским, празничнима и Великог поста: полуустав по 26 редова. Водени знакови рукописног дела: 1) котва линеарног облика у кругу са звездом и с контрамарком AP као у Лесновском прологу ЈАЗУ Пс14 из 1572. год.; 2) исти знак с контрамарком PA као у Цетињском еванђељу бр. 32 из 1559. год.; 3) исти знак с контрамарком IC као у истом Лесновском прологу из 1572. год.

60 (42). *Канони, акатисти, службе, прва четврт XVII века.* Папир, 14 x 9 см; 294 листа. Писмо по 22 реда. Водени знакови: 1) котва линеарног облика у кругу с тролистом, слично Николаев

бр. 160 из 1611 год.; 2) исти знак с контрамарком IZ; 3) три полумесеца с контрамарком bV, као Николаев 421 из 1615. год.

61. *Минеј за септембар, вероватно из 1537. године.* Папир, 30 x 28,5 см; 125 листова (последњи су изгризени од мишева). Текст је у два ступца по 28 редова, истог типа писма као у минејима бр. 23, 24, 28 и 31 37 и 38 из 1537. год. Први листови недостају: текст почиње усред службе 1. септ. Водени знакови: 1) кардиналски шешир с контрамарком PA као у минеју бр. 37 из 1537 год.; 2) воловска глава типа Брике 15366 из 1474. год. с варијантама које иду у XVI век; 3) котва посебног облика у кругу с осмокраком округлом лепезом и контрамарком AH као у минеју бр. 38 из 1537. год.; 4—6) котва обичног облика у кругу са звездом и контрамаркама BZ, PA и TC, као у минејима бр. 23, 24, 28, 31 из 1537. године.

У исти рукопис на крају уметнут је одломак 61a — из другог септембарског минеја XVI в.: 2 листа с текстом у једном ступцу, по 29 редова, — одломак из службе 14. септембра на Воздвижење часног крста.

62 (10). *Минеј за новембар, молдавски, прва половина XVI в.* Папир, 32 x 21 см; 181 лист. Полуустав по 29 редова. Текст је сачуван од почетка до 30. новембра, али не до краја, због губитка последњег листа. Водени знакови: 1) вепар типа Брике 13575 из 1512. год., али већег размера; 2) пољски грб „Козерог“ из истог доба.

63 (28 или 87?) *Минеј за март из последњег деценија XIV века.* Папир, 28 x 18 см; 130 листова, текст је читав. Писмо по 28 редова. На крају запис: „Конц месецу Марту“. Водени знакови: 1) воловска глава са звездом на мотки, као MT 1368 из 1387. године; 2) гуска као MT 2725—2727 из последњег деценија XIV века.

64. *Служба Акатисту Богородице, XVIII век.* Папир, 17 x 13,5 см; одломак — I + 14 листова. Текст по 10 редова, писан према руском предлошку. Иде од почетка (стихира „Совет превечни открива тебе отроковице „Гавриил“) до петог кондака („Радуи се глумино неизмеримаја“) на л. 11, где се текст прекида. На л. 12 је запис из XIX в. о поменима; на л. 12' — о неким грошима; л. 13—14 празни.

65 (62 или 91?). *Минеј за август, крај XVI или поч. XVII века.* Папир, 28,5 x 11, 5 см; 150 листова, без првог листа (почиње од краја стихири „на Господи возвах“); иде до краја. Текст је по 29 редова. На задњој корици је запис: „Сиа книга глаголема минеи наречени август монастира Врнштице храма Ваведениа пресвете Богородице. 7244 год. (1736) — Ц 244. Водени знакови: 1) котва линеарног облика у кругу с оштроуглим троллистом одозго и контрамарком FZ, као у рипсу монастира Крке бр. 284 из 1603. год.; 2) исти знак с четворолистом одозго и кон-

грамарком RAZ, очевидно из истог доба; 3) котва истог облика с контрамарком IcZ, вероватно из истог доба — све је на једнакој мрежи основе и потке.

66. *Штампани следовани Псалтир Винченга Вуковића 1546. год. с рукописним седмичним Октоихом, вероватно из прве половине XVII века.* Папир, 19 x 14 см. У штампаном тексту недостаје почетак — до 53 псалма; даље иде до краја. Рукописни додатак иза тога износи 53 листа с текстом по 22 реда. На л. 1 долази крај молитве са изгубљеног листа испред тога; на л. 1' — Канон певајемо по све дни мнихом; од л. 4' даље — Октоих од службе у недељу вечера до л. 53, где је другом руком са по 25 редова на страни започета недељна служба VIII гласа, која се прекида. Водени знакови рукописног дела: 1) котва линеарног облика у кругу, типа Николаев бр. 150 из 1603. год., с непознатом контрамарком PсI (тај је тип котве постојао углавном у прва два деценија XVII века; ипак је један сличан знак наведен у приручнику Хивуда бр. 1 чак у штампаној књизи из 1680. год. — чудан случај, јер тај тип уопште не иде у другу половину XVII века). Није искључено да наведена контрамарка стоји у вези с контрамарком PИ која се налази на једном акту у Архиву ЈАЗУ (ДС—X—62) из 1642. год.; али тамо је мрежа папира ужа и слова су другог облика; 2) круна са звездом и полумесецом типа средине XVII века.

67. *Одломак из Скраћене Властареве Синтагме, друга четврт XV века.* Папир, 21 x 14 см; 32 листа, отрцаних. Полуустав по 20 редова. Сачувани одломци садрже текст из састава А (О всхиштајуштих на брак жени), из састава В (О светем крштенији. .), из главе друге — о степенех брака, о двојеженцах, сужденије патријарха Атанасија и сабора при цару Андронику о наследовању. Водени знакови: 1) маказе типа Брике 3661 из 1438. године; 2) три брда с крстом одозго, типа Брике 11726 из 1428—1433. године.

68. *Требник, прва половина XVIII века.* Папир, 14 x 9,5 см; 162 листа; писмо по 13 редова. На л. 1 је заставица правоугаона с вијугавом гранчицом унутра, црвено-црна. Текст иде од службе крштења („молитва бабе“) до Последованија на свето Богојављење, које се прекида на л. 156'. Затим је додао још 6 листова из другог Требника са по 21 ред ситног писма, с молитвама; на л. 162 — молитва Богородици писана курзивом XVIII века. Водени знакови: 1) круна са звездом и полумесецом; 2) три полумесеца с контрамарком SS из прве половине XVIII века.

69. *Синаксар, трећа четврт XVI века.* Папир, 15,5 x 11 см; 37 листова — одломак с текстом од 23. фебруара до краја августа и затим циклус Великог поста до четвртка пете недеље. Писмо по 18 редова. На крају је додан један листић са свештеничком молитвом. Водени знак: котва у кругу са звездом, типа Николаев 77 из 1573. године.

70 (20). *Зборник слова и житије св. Јована Златоустог, трећа четврт XV века.* Папир, 29,5 x 22 см; 263 листа (с прескоченим л. 30), без почетка и без краја. Како је на л. 55 ознака почетка 41 кватерне, значи да је на почетку изгубљено 266 листова — првих 10 Златоустових поученија о оглашенима. Писмо је лепо полуустав XV века по 26 редова. Водени знак: маказе врло сличне Брике 3675 из 1471. године. Рукопис је без корица; много је настрадао од влаге. Првих 9 листова су слеplјени, а и иза тога има више слеplјених комплекса. Почев од листа 35 успело нам је да осушимо на сунцу и да раздвојимо листове без опасности да се распадну. Без корица.

Сачувани део садржи: 1) л. 1—123' — Златоустова поученија просвештајемим и крштајемим в Јерусалиме; 2) л. 124—139 — В тајне поученија к новокрштеним; 3) л. 140—263 — Георгија архиепископа александријског о рожденији, житији и изгнанији св. Јована Златоустаго. На почетку је плетена заставица од црвених, смеђих и белих трака. Текст се прекида на л. 263' (Исп. исти састав у рукопису бр. 48).

71. *Четвероеванђеље, друга четврт XVI века.* Папир, 30,5 x 21 см; II — 227 листова. Писмо по 25 редова. Лепе заставице на л. 3, 6, 63', 64' 67, 105, 107, 166', 167 и 168. Текст је читав. Спреда и отрага при корици улеplјено је по 2 листа из Триода Лазарева: спреда из службе Лазарева суботе, отрага — из службе на Врбицу. Водени знакови: 1) котва у кругу са звездом, без контрамарке, иста као у акту из Лепоглаве из 1530. год. у Држ. архиву у Загребу; 2) воловска глава с петолистом и звездом на мотки, као Брике 14843 из 1539. године.

72 (41). *Четвероеванђеље с краја XIII — поч. XIV века.* Пергамена 18,2 x 13,4 см; 258 листова. Писмо: устав наведеног доба с правописом рашке редакције, без акцената, са скромним иницијалима као у рукописима из Милутинова доба. Недостаје почетак Матејева еванђеља до зачала 34 и неколико листова у средини; има више волантних листова. Значајно је да у синаксару нема ни св. Саве ни св. Симеуна; али има 14. фебруара „св. Кирила Философа учитеља словенску језику“, 19. октобра — св. Јована Рилског и св. Прохора Пшињског. Рукопис је укоричен.

73. *Штампани следовани Псалтир Винцента Вуковића 1546. год. с рукописним додатком из средине XVI в.* Папир, 19,5 x 14 см; без почетка. Штампани текст иде од 33. свеске до краја књиге. Иза тога иде рукопис са по 21 ред полуустава: апостоли и еванђеља за седмицу и молитве по катисмама. Водени знак рукописног дела: котва у кругу с иницијалом М одоздо из средине XVI в. Сачувана је задња корица.

74. *Тецхтер манастира Никољца почев од 1822. године.* Папир, 34 x 11,5 см; 75 листова, у кожнатим корицама. Садржи записе почев од наведене 1822. године до новијег доба.

75. *Тештер манастира Никољца почев од 1837. године.* Папир, 30 x 10,5 см; 231 лист, у кожнатим корицама. На предњој корици изнутра је лепа слика св. Николе. Садржи записе од наведене 1837. године до новијег доба.

76. *Тештер манастира Никољца почев од 1868. године.* Папир, 30,5 x 20,5 см; 246 листова, неуезан. Садржи записе од наведене године до новијег доба.

77. *Одломци из Молитвеника с краја XVIII—поч. XIX века.* Папир, 20 x 14,8 см; 4 листа и један засебан полулист. Молитва на благослов дома садржи помен крушедолских светаца.

78. *Одломак из Поменика с поч. XIX века.* Папир, 19 x 13,5 см; 28 листова; писмо с разним бројем редова.

79. *Мали Поменик (Читуља) с краја XVIII—поч. XIX века.* Папир, 9,5 x 7 см; 18 листова, од којих су само 2 прва с изворним записима. Каснији су записи унесени 1926. године.

80. *Свитак с молитвама из друге половине XVIII века.* Папир, 223,5 x 17 см — дугачки свитак слепљен од 5 комада пожутелог папира. Папир је с воденим знаком двоглавог орла из наведеног доба. Писмо — немарни курзив XVIII века. Почине од молитве крсту с насловом „Крст Еву из пакла изведе“; онда друге молитве; затим је састав о 12 петки. Поједини су ставови одвојени крстовима. Укупно има 169 редака.

81. *Одломак из Триода-Лазаревца, трећа четврт XVI века.* Папир, 31,5 x 21,5 см; 32 листа. Писмо — полуустав по 26 редова, али по 29 и 30. Водени знак: котва у кругу са звездом и контрамарком Z'R из наведеног доба. Текст садржи три одломка из служба у Томину недељу, у недељу Мирносица и на Педесетницу. Уметнуто је сачуване корице од неког другог рукописа.

82. *Мали Зборник, с почетка XVI века.* Папир, 14 x 10,5 см; 73 листа. Ситни полуустав по 16 редова. Без почетка, с изгубљеним листовима у средини; без корица. Водени знакови: 1) маказе типа Брике 3732 из 1518. год.; 2) кардиналски шепир сл. Брике 3410 из 1515—1516. године; 3) нејасни знак — арбалет у кругу, или котва у кругу? — на мрежи исте ширине као оба претходна знака.

Садржи више састава: 1) апокрифи о еухаристичком чуду; 2) о ђаволу-граматику код св. Василија; 3) житије и чудеса св. Николе; 4) житије св. Јефросиније; 5) о Акиру Премудром; 6) из Патерика о виденију авве Марка и Серапиона; 7) мученије св. Меркурија; 8) св. Параскеве; 9) борба Михаила Арханђела са Сатанилом; 10) Слово о Фоци и крчмарици; 11) о црноризце Мартирији; 12) о скороминујуштем житију.

83 (15). *Зборник слова и житија из другог или трећег деценија XV века.* Папир, 21 x 14 см; 241 лист; српска редакција, полуустав по 21 ред. Водени знакови: 1) једнорог исти као Зонги

777—780 из 1418. год.; 2) цвет с крстом одозго као Брике 6383 из 1410—1415. год.; 3) петокраки цвет с мотком, као Брике 6544 из 1419—1420. год.; 4) три брда с крстом одозго, као Зонги 1272 из 1422. год. и Брике 11696 из 1424. год.; 5) три брда у двоструком кругу са крстом одозго, као Брике 11898 из 1418. године; 6) маказе као Брике 3681 из 1419. године; 7) сличан знак, као Зонги 620 из 1430. године; 8) две главе од петла — из истог доба.

Садржи: 1) Епифинијево житије Богородице; 2) Повест Афродитијана; 3) свештеномученика Иполита о 12 апостола; 4) од апостолских преданија; 5) о св. Ани, матери пресв. Богородице, и др.; 6) Иполитово о песми над песмама; 7) Анастасијево вопрошеније о житији чловечтем; 8) посланица св. Максима презвитеру Таласију; 9) о Шестодневнику; 10) о Јелисавети жени Захаријиној; 11) тумачење св. литургије; 12) о законе Мојсијеве; 13) Јована Дамаскина о православној вери.

Спреда и отрага увезан је по 1 лист из еванђеља писаног босанским писмом XIII века: без акцената, с карактеристичним облицима за слова а, в, ж и др.

84. *Збирка Лазара Лазовића*: гравире с његовим цртежима — студијама, скицама итд. и с једним актом главе уљаним бојама. Види о овој збирци у чланку Цвијетића на стр. 234—237, где је и једна репродукција.

Према томе збирка рукописа у манастиру Никољцу има сада 84 споменика. Од тога:

XIII века: бр. 71 — 1 рукопис,

XIV в.: бр. 6, 18, 34, 54 и 63 — 5 рукописа,

XV века: бр. 1, 5, 16, 29, 33, 43, 44, 45, 48, 49, 52, 67, 70 и 83 — 19 рукописа,

XVI века: бр. 2, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 51, 53, 56, 58, 59, 61, 62, 64, 69, 71, 73, 81 и 82 — 47 рукописа,

XVII века: бр. 21, 46, 57, 60, 65, и 66 — 6 рукописа,

XVIII века: бр. 50, 68, 77, 79 и 80 — 5 рукописа,

XIX века: бр. 74, 75, 76, 78 и 84 — 5 рукописа.

Као што је споменуто, од наведеног броја 84 споменика у Ћоровићеву је прегледу обрађено само 50, док су му 34 остали непознати.

Од 50 рукописа који су ушли у Ћоровићев преглед 16 имају тачан датум забележен у тексту. Од преосталих 34 рукописа 14, су датирани погрешно: већином са грешком од једног столећа, али бр. 33 — за два столећа (место посл. четврти XV века — XVI—XVII в.), а бр. 18 чак за три столећа (место треће четврти XIV века — XVII век!). Баш овај пример велике несигурности палеографског критерија чак код једног познатог стручњака-филолога треба да служи као најбољи доказ велике вредности фи-

лигранолошке методе за датирање рукописа — разуме се уз претпоставку о могућности њене систематске примене на основу велике документоване грађе. Тиме се у једну руку намеће непосредан задатак систематског објављивања филигранолошке грађе, у првом реду за знакове који најчешће долазе у јужнословенским рукописима (маказе, кардиналски шешир, три брда, воловска глава, а за касније раздобље нарочито котва, круна са звездом и полумесецом и три полумесеца). У другу руку овај драстични пример упућује на потребу систематског проверавања датирања у ранијим описима наших рукописа.

ШТАМПАНЕ КЊИГЕ

А. Орман у цркви код певнице.

1. Библија, Москва 1790.
2. Велико Еванђеље у сребрном окуву, Москва 1759 (стоји иза часне трпезе).
3. Еванђеље, Москва, XVIII в. (на престолу).
4. Апостол, Москва, XIX в.
5. Апостол, Москва, XVIII в.
6. Велики следовани псалтир, руско издање.
7. Општи минеј, руско изд. XVIII в.
8. Општи минеј, руско изд. XIX в.
9. Празнични минеј, руско изд. XVII в.
10. Минеј за јануар, Москва 1807.
11. Минеј за фебруар, Москва 1807.
12. Минеј за март, Москва 1807.
13. Минеј за април, Москва 1807.
14. Минеј за мај, Москва 1807.
15. Минеј за јун, Москва 1807.
16. Минеј за јул, Москва 1807.
17. Минеј за август, Москва 1807.
18. Минеј за октобар, Москва 1807.
19. Минеј за новембар, Москва 1807.
20. Минеј за децембар, Москва 1807.
21. Минеј за септембар—новембар, Москва XVIII в.
22. Минеј за децембар—фебруар, Москва, XVIII в. (2 примерка: а, б).
23. Минеј за март—мај, Москва XVIII в.
24. Минеј за јун—август, Москва, XVIII в.
25. Октоих за 8 гласова. Кијево—Печерско издање 1699. год.
26. Посни Триод, руско изд. XIX в.
27. Пентикостар, Москва, XVIII в. (без почетка).
28. Пентикостар, Москва 1795. год.
29. Србљак, Москва 1765. год.
30. Србљак, Београд 1861. г.
31. Требник, Москва, поч. XIX в.
32. Нови Завет, руско изд. XVIII в.

33. Псалтир, Москва 1896. г.
34. Псалтир, руско изд. XIX в. (2 примерка: а, б).
35. Псалтир, Београд, 1861 (3 примерка: а, б, в).
36. Псалтир, Београд, XIX в.
37. Служабник, Београд 1835 г. (2 примерка: а, б).
38. Октоих за V—VIII глас, руско изд. XVIII в., I—II томови.
39. Часослов, Београд 1862.
40. Часослов, Београд 1861.
41. Месецеслов с каноником, Москва 1797 г.
42. Месецеслов всего лета (с каноником), Москва 1835. г.
43. Каноник, Москва 1891.
44. Ирмологиј, руско изд. (с гравиром Иконникова 1769. г.).
45. Часослов, руско изд. XIX в. (врло трошан).
46. Часослов, руско изд. XIX в. (без почетка).
47. Часослов, ново срп. издање, (2 примерка, оба без почетка).
48. Псалтир, руско изд. XVIII в. (много оштећен).
49. Псалтир, руско изд. XVIII в. (трошан).
- Б. У полици (у налоју) код певнице:
50. Велики зборник, Нови Сад (без године).
51. Зборник цркв. богослов. песама и др. Живковића и Живановића, Сремски Карловци, 1901.
52. Велика катавасија, срп. изд. Георгија Петровића.
53. Н. Трифуновић, Православно црквено пјеније, Београд 1892.
54. Нови завет, српски превод.
55. Јерејски молитвослов, Петроград 1895.
56. Апостоли празнични и недељни. Прот. В. Николајевић, Ср. Карловци.
57. Служба св. Сави, срп. изд. Ср. Карловци 1935.
58. Служба св. Петру I Цетињском, Москва 1895.
59. Српски мали молитвеник.
60. Српски зборник поученија (без године, без насловног листа).
- В. Орман у олтару (с рукописима).
61. Велики типик, Москва, крај XVIII—поч. XIX в.
62. Собрание разных поучений на воскресные и праздничные дни. Киево-Печерско изд. 1777. г.
63. Поучения избранная от божественных пиеснии („Учително еванђеље“), руско изд. XVII в. (слично изд. Бурцева).
64. Св. Јована Златоустог беседе на апостолске посланице, (XVIII в.?)
65. Псалтир, руско изд. XVII в.
66. Молитвеник, руско изд. XVIII в. (трошан).
67. Месецеслов с молитвеником, руско изд.
68. Месецислов с молитвеником, руско изд.
69. Октоих V—VIII гл. Москва 1711. г.
70. Општи минеј, Москва 1711. г.
71. Минеј за септембар (мали), Москва 1711. г.
72. Минеј за новембар, Москва 1711. г.
73. Минеј за децембар, Москва 1711. г.
74. Минеј за фебруар, Москва 1711.

75. Минеј за март, Москва 1711. г.
76. Минеј за мај, Москва 1711. г.
77. Минеј за јун, Москва 1711. г.
78. Минеј за август, Москва 1711. г.
79. Атанасије Стојковић, Писменик, Будим 1802.
80. Алфавит духовњи, Москва 1851.
81. Псалтир, руско изд. XVIII в. из доба Катарине Велике.
82. Псалтир с часословцем, изд. Винцента Вуковића, Млеци 1861 (без почетка и без последњег листа).
83. Псалтир с последованијем, изд. Божицара Вуковића, Млеци 1920. године.
84. Писни Триод, изд. штампарије Стефана Мариновића, Млеци 1561. г.
85. Писни Триод, исто издање, читав, са обе корице; са записом попа Дмитра на последњој страни.
86. Празнични Минеј, изд. Божицара Вуковића, Млеци 1538. г.
87. Празнични Минеј Бож. Вуковића, исто издање 1538. г.
- 87.а Празнични Минеј (или Зборник са службама празницима) у један стубац, с вињетама, XVI в.
88. Триод Лазаревац, изд. Занетија 1563. г. у граду Скендеро (читав).
89. Октоих V—VIII гласа, изд. Божицара Вуковића, Млеци 1537. г. (без предње корице).
90. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г. (читав, даске на корици су без коже, доња је откинута).
91. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г., (без почетка, без корица).
92. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г. (без почетка, без корица).
93. Октоих V—VIII гласа, исто изд. Божицара Вуковића 1537. г. (од друге свеске до краја, постоји задња корица).
94. Октоих V—VIII гласа, исто издање Божицара Вуковића 1537. г. (без почетка и без краја).
95. Октоих V—VIII гласа, прештампано (Загуровићево) издање Божицарева Октоиха са истим датумом 1537. г., Укоричено. (Од 3 листа I свеске до записа на крају). На последњем листу запис: „В лето 7120 Висарион писа како...“ (1612. год.). На почетку и на крају улепљен по један лист из рукописног еванђеља XVI с текстом из Матејева еванђеља, зачала 7 и 12—14.
96. Октоих V—VIII гласа, исто прештампано (Загуровићево) издање Божицарева Октоиха 1537. год. У корицама. (од 5-ог листа I, свеске до 2 листа XX свеске — „стихере крстному поклоненију“).
97. Православное исповедание, руско издање XIX в. 9. VIII 1960.

Владимир Мошин

МИСТЕРИЈА ОКО ЈЕДНОГ НАШЕГ ЗЛАТНИКА

Познато је да средњовековна српска држава није ковала златан новац, иако је на њеној територији било рудника злата.¹ Златници краља Милутина, цара Душана и других владара, који су се појавили око 1875, били су само фалсификат, производ модерних трговаца старим новцем који су хтели да искористе доба

¹ Уп. В. Винавер, Прилози историји племенитих метала, цена и надница (средњовековни Дубровник), Историјски гласник 1960, бр. 1—2. 82—82.